

Projektet Tre skärgårdar 2019 - 2020

Slutsatser och avsiktsförklaring

Gränsöverskridande arbete med fokus på Stockholms, Ålands och Åbolands skärgårdar

2020-12-03

Havs- och vattenmyndigheten, Region Stockholm, Länsstyrelsen Stockholm, Landskapsregeringen Åland, Egentliga Finlands Förbund samt Miljöministeriet, Finland har inom ramen för projektet Tre skärgårdar riktat sitt fokus mot att förstärka det gränsöverskridande regionala arbetet i Östersjön till området Stockholms, Ålands och Åbolands skärgårdar.

Projektet har bidragit till bland annat:

- Agenda 2030 för en hållbar utveckling i dess tre dimensioner: den ekonomiska, sociala och den miljömässiga.
- EU:s Östersjöstrategi med målen *Rädda Havsmiljön, Länka samman regionen och Ökat välbefinnande*.
- Sveriges nationella maritima strategi och regionala strategier - Regional utvecklingsplan 2050, Region Stockholm; Omställning Åland; Egentliga Finlands Landskapsstrategi.

Gränsöverskridande samverkan mellan nationer och regionala aktörer identifieras som en viktig förutsättning för arbetet med en förbättrad miljö och hållbar samhällsutveckling. Avgränsningen till Stockholms, Ålands och Åbolands skärgårdar möjliggör ett utvecklande av en sådan gränsöverskridande samverkan samtidigt som det geografiska området är tillräckligt avgränsat för att arbetet ska kunna anpassas till specifika förutsättningar och därmed mer effektivt leda till resultat.

Projektets genomförande

Projektet Tre skärgårdar genomfördes under 2019-2020 med följande syfte:

Att undersöka, utveckla, ge förslag och enkelt beskriva hur sammanhängande ekosystem och deras tjänster kan stödja och stimulera en sund och hållbar samhällsekonomisk utveckling i de berörda skärgårdsområdena.

Dess styrgrupp, Steering Committee (SC), har bestått av representanter från Havs- och vattenmyndigheten, Region Stockholm, Länsstyrelsen Stockholm, Landskapsregeringen Åland, Egentliga Finlands Förbund samt Miljöministeriet, Finland.

Inom projektets ram har ett delprojekt genomförts om digitaliseringens möjligheter och nyttjande av artificiell intelligens för att stödja utveckling av ekosystemen.

Arbetet har huvudsakligen strukturerats genom regional samverkan, framtagande av studier samt genomförande av tillhörande workshops och kommunikationsinsatser. Projektet avslutades med en slutkonferens i september 2020. Informationsmaterial, presentationer och rapporter för nedladdning finns på webbplatsen www.treskargardar.com. Projektgenomförandet har stötts av konsulter och letts av styrgruppen och HaV.

De tre skärgårdarna – utmaningar och möjligheter

Historiskt har samhällena i de tre skärgårdarna präglats av fiske och lokala näringsverksamheter och utvecklade ekonomiska och sociala kontakter. I takt med urbanisering och övrig samhällslig utveckling har den bofasta befolkningen minskat och skärgårdarna har blivit allt viktigare som rekreationsområden med stora natur-, kultur- och friluftslivsvärden. Detta speglas i besöksnäringens betydelse. De historiska kopplingar som utvecklats med havet som länk har minskat och regionerna utvecklats i takt med övriga nationella strategier och trender.

Stockholms skärgård, Ålandshav, Åland och Skärgårdshavet i Åboland utgör samtidigt en unik marin miljö med skyddad innerskärgård, mellanskärgård, ytterskärgård med tusentals små öar och skär samt Ålandshavs djuphåla som bidrar till en stor variationsrikedom. Det finns en mix av sötvattens-, brackvattens- och marina arter och det finns viktiga områden för fågel och fisk samt vikare och gråsäl. Detta bekräftas av att området har pekats ut av FN:s Konvention om biologisk mångfald som ett ekologiskt eller biologiskt signifikant marint område (Ecologically or Biologically Significant Marine Area, EBSA). Från ett naturgeografiskt och biologiskt perspektiv kan det konstateras att regionen är en helhet.

De tre skärgårdarna delar flera av de övergripande utmaningarna kopplade till ett förändrat klimat, kustfiskets nedgång och ett mer industriellt storskaligt fiske, Östersjöns övergödningsproblematik och att nå god miljöstatus, samt den utpräglade landsbygd som utgör stora delar av området med gles befolkning vintertid, begränsade kommunikationer, arbetsmarknad och service.

En ökad efterfrågan på förnybar energi och ökad resurseffektivitet för havsbaserad vindkraft driver utvecklingen av marin energi i Östersjön och illustrerar behovet av internationell samverkan i de tre skärgårdarna. Både klimatvinster och potentiella

miljöeffekter liksom export och arbetsmarknad kan vara helt gränsöverskridande, oavsett på vilken sida om nationsgränserna som själva uppförandet av turbinerna sker.

Det finns en rad initiativ, samarbeten och organisationer som verkar i Östersjön. De bidrar på olika sätt till utvecklandet av hav-land-kopplingar (från källa-till-hav), förbättringar i miljön och regional utveckling, exempelvis Nordiska skärgårdssamarbetet, Helsingforskonventionen (Helcom), Vision and Strategies around the Baltic Sea (VASAB), bildandet av den marint inriktade Nämndö nationalpark, Ö-för-Ö-processen och biosfärsområden. Inget av dessa har dock de tre skärgårdarna som avgränsat geografiskt område och samtidigt fokus på en ekosystembaserad förvaltning som bidrar till regional tillväxt.

Förvaltningarna i Finland, Åland och Sverige utgår från gemensamma EU-direktiv; Havsmiljödirektivet, Vattendirektivet, Havsplaneringsdirektivet, Art- och habitatdirektivet, samt ingår i EU:s gemensamma fiskeripolitik. Samtliga arbetar även för Agenda 2030 och mot mål och visioner på makro-regional nivå. På nationell och regional nivå finns det dock olika angreppssätt och förvaltningsstrukturer vilket skapar ett lapptäcke av åtgärder, reglering och hantering i området för de tre skärgårdarna som motverkar gränsöverskridande lösningar på gemensamma utmaningar.

Några rekommendationer från det genomförda projektet

Gränsöverskridande samverkan och politisk förankring

Den nationella samverkan är i hög grad präglad av de förvaltningsstrukturer som finns, med sina respektive uppbyggnad och geografiska avgränsningar. Samverkan kring helheten och gränsöverskridande samband utgör därmed utmaningar. I kust- och skärgårdsområden aktualiseras många utmaningar som kräver ett nära samspel mellan den kommunala, regionala respektive nationella nivån, såsom tillväxtfrågor och utveckling av maritima näringar; fysisk planering av land, kust och hav; kultur och identitet; hållbar vattenresursförvaltning; havsmiljöförvaltning samt hantering av klimatfrågor.

En utvecklad samverkan i skärgårdsområdet över nationsgränserna kan bidra till att hantera de gemensamma utmaningarna och att kunna utforma insatser och åtgärder så att de ger verklig effekt. Samverkan spelar också en viktig roll för kunskapsuppbyggnaden. Samverkan bör ha en långsiktig struktur som över tid kan stödja prioritering mellan olika insatsområden. Samverkan bör ske mellan flera administrativa nivåer vilket bedöms kräva politisk förankring på nationell nivå. Dagens samverkan drivs i projektform och saknar en långsiktigt ram för gemensamma förvaltningssamarbeten.

Utveckling av en ekosystembaserad förvaltning anpassad för de tre skärgårdarna

Som grund för en möjlig utveckling av förvaltningen bör en kartläggning av vilka förvaltningsredskap och beslutshierarkier som finns i de tre skärgårdarna göras. En vidareutveckling av en ekosystembaserad förvaltning kan ske genom att testa en anpassning av förvaltningen till detta område som utgörs av ett sammanhängande ekosystem snarare än av administrativa gränser. De tre skärgårdarna bedöms vara ett

lämpligt geografiskt område för möjligheten att utveckla förvaltningen med starkt regional och internationell samverkan.

Digitalisering för ekosystembaserad förvaltning och hållbart nyttjande

Förvaltning och hållbart nyttjande kräver en god övervakning av miljön, hantering av information och att miljöinformation görs tillgänglig på ett öppet och säkert sätt som alla kan ha nytta av. Digitaliseringens möjligheter bör bättre tas till vara och utvecklas utifrån potentialen med öppna data, testytor och tillståndsförenkling. Båda länderna har utvecklade strategier, forskning och företag med förmågor att finna innovativa lösningar för att utveckla en blå ekonomi.

Gemensam strategisk planering

För att utveckla hanteringen av de gränsöverskridande utmaningarna och möjligheterna i de tre skärgårdarna föreslås gemensamt arbete med långsiktig och strategisk planering och innovation. En gemensam utvecklingsstrategi för skärgårdsområdet som spänner över nationsgränserna bör tas fram.

Därigenom formas viljeriktningen för den regionala utvecklingen och strategier för hållbar användning av havs- och kustmiljöer. Planering har möjlighet att hantera mål- och intressekonflikter på olika nivåer samt ta hänsyn till samspelet mellan hav och land.

Relevanta frågor som har identifierats inom projektet är klimatanpassning, förnybar energi främst havsbaserad vindkraft, utveckling av kustnära fiske, hållbar sjöfart, utveckling av natur- och kulturvärden och digitalisering.

Fortsatt arbete

Gränsöverskridande samarbete i Tre skärgårdar (regional/internationell nivå) med politisk förankring i Finland, Åland och Sverige

De deltagande organisationerna i pilotprojektet Tre skärgårdar avser att fortsätta utveckla det gränsöverskridande samarbetet. Långsiktighet och integrering av fortsatt arbete i ordinarie planerings- och förvaltningsstrukturer är väsentligt för att resultaten ska få verklig effekt. Således är intentionen att gå vidare från projektformen till utveckling av arbetssätt och samverkan för framtiden med aktivt deltagande av offentliga myndigheter.

För det fortsatta arbetet behöver dialog föras med den nationella politiken i respektive land med syfte att sätta fokus på långsiktigt samarbete mellan Finland, Åland och Sverige, samt att förankra ett gränsöverskridande regionalt samarbete på nationell nivå. Förankringen kan ske i form av en gemensam deklaration av ansvariga politiker i Finland, Åland och Sverige.

De tre regionerna avser att med stöd av sina centrala myndigheter samarbeta inom bland annat kust- och havsplanering. I förlängningen kan samarbetet konkretiseras genom att en gemensam utvecklingsstrategi för ett hållbart användande av mark- och vattenområden tas fram. En sådan utvecklingsstrategi bör ta sin utgångspunkt i

vinsterna av samarbete inom de tre skärgårdarna; vinster som inte kan realiseras utan internationellt gränsöverskridande samarbete.

Samarbetet leds av en styrgrupp med deltagare från samma organisationer som i det genomförda pilotprojektet Tre skärgårdar. Halvårsvisa avstämningar planeras in.

Styrgruppens nationella myndigheter bidrar i dialogen med den nationella politiken samt medverkar i det regionala arbetet med expertkunskap. Ordförandeskapet ska rotera mellan organisationerna. Styrgruppen kan utvecklas för att så bra som möjligt stödja offentlig samverkan. Förslag för utveckling av styrgruppen ges av nuvarande medlemmar och beslutas i konsensus.

Nationella initiativ som kan kopplas till det gränsöverskridande projektet Tre skärgårdar ska uppmuntras och deras resultat föras fram genom styrgruppen. I den regionala samverkansprocessen ingår att knyta relevanta aktörer till arbetet och bygga på existerande samverkan i Tre skärgårdar.

För deltagande myndigheter i styrgruppen

Jakob Granit, Generaldirektör, Havs- och vattenmyndigheten, Sverige

Gustav Hemming, Tillväxt, samhällsplanerings- och skärgårdsregionråd Region Stockholm, Sverige

Göran Åström, Miljödirektör, Länsstyrelsen Stockholm, Sverige

Bengt Michelsson, Avdelningschef, Landsskapsregeringen Åland

Heikki Saarento, Planeringsdirektör, Egentliga Finlands Förbund, Finland

Tiina Tihlman, Konsultativ tjänsteman, Miljöministeriet, Finland

